

HUR
VILL

DU Om
makten
över
livets slut

DÖ?

P C JERSILD

fri tanke

Innehåll

1. Min syster	9
2. Hippokrates	15
3. Solförmörkelsen 1954	19
4. Sabbatsberg 1960	25
5. Huddinge sjukhus	30
6. Peter Noll	35
7. Statens medicinsk-etiska råd	41
8. Holländsk höst	44
9. San Francisco	57
10. Sherwin B. Nuland	65
11. Maastricht	75
12. Debatter i TV	81
13. Lars Mogensen	87
14. Herbert Hendin	94
15. Erwin Bischofberger	106
16. Oregon 2004	112
17. Hjärtstillestånd	119
18. FASTER Edith	122
19. En antologi om dödshjälp	132
20. Marianne Frankenhaeuser	152
21. Joakim Alpgård	159
22. Rick	164

23. Mona Britton	169
24. Harald Norbelie och Ulf Ljungblad	175
25. Den moderna döden	180
26. Sveriges riksdag	189
27. Barbro Lindgren	194
28. Birgitta von Otter och Kjell-Olof Feldt	197
29. En kunskapssammanställning	204
30. L. W. Sumner	222
31. Kanada	226
32. Coronan	229
33. Döendet i Sverige	233
34. Min syster, igen	238
35. Per Maritz	243
36. Konklusion	248
<i>Källor och lästips</i>	251
<i>Personregister</i>	257
<i>Tack</i>	260

Min syster

I APRIL 2015 får jag ett telefonsamtal: »Din syster har försökt strypa sig med en sladd.« Vi sätter oss i bilen och kör de tre timmarna till den mindre stad där hon tillbringat större delen av sitt vuxna liv.

Min syster hade precis fyllt 89 år. Hon var änka sedan ett par år tillbaka och hade klarat sig själv ända fram till året före, inte minst tack vare sina två barn som sett till henne så gott som dagligen. Hon hade haft en mindre stroke, led av hjärtflimmer och yrsel, hade ryggsmärtor sedan en benskör kota rasat ihop och besvärades mer eller mindre ständigt av en envis urinvägsinfektion. Till detta hade hon en besvärande hörselnedsättning. Som multisjuk tvingades hon göra allt tätare besök på lasarettets akutintag. Vårvintern 2015 blev hon sämre och till slut kunde hon inte klara sig hemma längre, utan blev tvungen att flytta till ett korttidsboende, ett äldreboende med delat rum där hon skulle ligga tills man hittade en mer permanent lösning.

Min syster var nio år äldre än jag och hade under min uppväxt fungerat som reservmamma när vår mor inte riktigt orkade. Hon var den som såg till att jag

gjorde mina läxor och pushade mig så att jag kom in på gymnasiet. Hon hade själv hoppat av läroverket och börjat arbeta på kontor. Åren gick, hennes väninor gifte sig och fick barn. Hon hade inga pojkvänner och länge såg det ut som om hon skulle drabbas av samma öde som vår faster, att bli hemmadotter och ta hand om åldrande föräldrar.

Hon hann bli nästan trettio år innan hon träffade sin blivande make, som läste medicin. De gifte sig och fick tre barn tillsammans. När barnen var utflugna återupptog hon sina studier, tog en fil.kand., vikarierade som lärare och arbetade också som handläggare inom socialtjänsten. Hon åkte runt i kommunen för att kartlägga gamlas behov av hemhjälp.

När jag ännu var i tjugoårsåldern hade vi haft ganska mycket kontakt. Jag började läsa medicin 1955 men måste året därpå göra avbrott på grund av sjukdom. Under min konvalescens tillbringade jag en sommar med hennes familj och då som au pair för att passa hennes nyfödde son. Åren efter blev det glesare med kontakterna. I mitten på sjuttioalet drabbades hon och hennes familj av en djup tragedi, då hennes äldste son – som jag haft hand om som baby – dog under militärtjänsten.

Min syster och jag var ganska olika som personer. Hon var socialt begåvad, höll på traditionerna, hade alltid mycket folk omkring sig och gillade att styra och ställa. I vår släkt var hon den som höll reda på allt, framgångar som motgångar, födelsedagar, gifter-

mål och begravningar. Hennes sociala liv underlätades förstås av att hon var hustru till en överläkare på orten. Hon hade ett omfattande kontaktnät och engagerade sig i olika frivilligorganisationer, bland annat i den lokala ledningen för Röda korset.

En bit in på åttiotalet – vi två var då de enda av vår ursprungliga familj på fem som ännu levde – kom hon med förslaget att hon och jag skulle göra en veckas bilresa och besöka människor och platser som haft betydelse i våra liv. Under den veckan kom vi varandra närmare och talade mycket om det som hänt i våra liv, inte minst om hennes döde son.

Så gick det några år tills Stockholms stadsmuseum 1997 ringde om ett projekt som kallades »Stockholm nittonhundratalet«. Jag fick frågan om museet med min självbiografiska roman *Fem hjärtan i en tändsticksask* som förlaga fick göra en utställning där vårt föräldrahem, en tvårums småstuga i Ängby, skulle byggas upp i full skala som interiör. Jag tog då kontakt med min syster som genast engagerade sig i projektet och lade ner stor energi på förberedelserna, inte minst när det gällde att få fram inredningsdetaljer, möbler, husgeråd, leksaker och annat från tiden.

Efter det samarbetet hade vi mer regelbunden kontakt, jag ringde en gång i månaden och hörde mig för om läget, inte minst om hälsan. Sedan hon blivit änka 2013 ringde jag klockan tio varje söndag. Hon tyckte om att prata och var lika klar i huvudet som tidigare. Men 2014 blev hon sämre, hade problem med

balansen och ryggen och tvingades gå med rullator, men de flesta av sina sociala kontakter lyckades hon upprätthålla. Hennes yngre son hjälpte henne med de dagliga bestyren, och dottern, gift utomlands, kom och bodde i perioder på orten.

Men så gick det alltså inte längre, min syster klarade inte att bo ensam i sin lägenhet. Hon hade ett halvt löfte om att få flytta till en enrummare i ett särskilt boende intill lasarettet, men i väntan på den fick hon sängplats på ett av äldreomsorgens genomgångsboenden.

Stället vi körde till, en större grågul byggnad, låg i ett mindre samhälle ett par mil utanför själva staden. Jag kunde inte låta bli att tänka på det mentalsjukhus där jag vikarierat som ung läkare. Hennes son mötte i entrén. Man fick ringa på klockor för att passera olika dörrar, och uppenbart dementa patienter vandrade av och an i korridorerna eller satt på någon bänk och tittade i golvet eller i taket. Någon gned envetet nacken mot väggen som de brukade göra på mentalsjukhusets kronikeravdelningar. Personalen var vänlig, allt var rent och snyggt, men jag drabbades genast av känslan: här vill jag inte vara!

Min syster var ensam på ett tvåbäddsrum och hade särskild tillsyn efter självmordsförsöket. Hon låg till sängs men ville prompt resa sig upp i sittande när vi kom. Hon verkade trött och en smula skamsen. Jag satte mig tätt intill henne på sängen – hör-

apparaterna fungerade dåligt – och frågade vad som egentligen hänt. Hon var mycket fåordig och ville helst prata om något annat. Men då jag envisades med att fråga om händelsen med sladden, sade hon:

– Ja, du får ju inte skriva ut ett piller.

– Nej, det får jag ju inte.

Om hon var deprimerad i klinisk mening vet jag inte. De gånger vi talat i telefon på sista tiden hade hon inte heller visat några direkta tecken på att vara dement. Mot slutet av besöket, hon kunde då inte sitta upp längre på grund av ryggsmärtor, försökte jag föra över samtalet på den närmaste framtiden. Att den aktuella placeringen bara var tillfällig och att vi alla hoppades att hon snart skulle få komma till en egen servicelägenhet.

Någon vecka senare ringde telefonen igen: »Din syster har försökt skära halsen av sig med en sax. Hon har varit inne på lasarettet och blivit sydd och är nu på psyket.« Vi satte oss i bilen igen.

Hon låg i eget rum på en låst avdelning. Det visade sig att hon inte bara skurit sig i halsen, utan också försökt sticka saxen i bröstet. Hon hade blött ordentligt och såret i halsen hade blivit sytt. Sticket i bröstet hade inte gått på djupet. Hennes hjärta hade försämrats, hennes andning var uppdriven och benen var som stockar av ansamlad vätska. Hon hade brännskador på ryggen efter en glömd värmekudde, vilket gjorde att hon inte kunde ligga på rygg.